

Dr Stanisław Kozdrowski¹

Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku

SZKOŁA POLICYJNA W ŻYRARDOWIE (1928-1931)

Streszczenie

W artykule przedstawiono analizę uwarunkowań prawnych i organizacyjnych związanych z tworzeniem modelu szkolenia Korpusu Policji Państwowej w latach 1919-1928, który stał się podstawą do utworzenia Szkoły Policyjnej w Żyrardowie. Autor przybliżył także zagadnienia dotyczące organizacji, działalności dydaktyczno-wychowawczej oraz programów kształcenia w powyższej instytucji w latach 1928-1931.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, policja, szkoła policyjna, szkolenie policyjne, programy szkolenia.

THE POLICE SCHOOL IN ŻYRARDÓW (1928-1931)

Abstract

This paper presents an analysis of the legal and organizational issues related to the creation of the training model for the State Police Corps in the years 1919-1928, which became the basis for the creation of the Police School in Żyrardow. Author also discussed issues related to the organization of the school, educational activities and training programs in this institution in the years 1928-1931.

Keywords: security, the police, the police school, police training, training programs of the police.

¹ Dr Stanisław Kozdrowski – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego w Gdańsku, rozprawa doktorska *Wyszkolenie policyjne w Drugiej Rzeczypospolitej* (Wydział Filologiczno-Historyczny Akademii Pomorskiej w Słupsku 2006). Prowadzi zajęcia dydaktyczne z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Autor licznych publikacji na temat historii policji, kryminalistyki, bezpieczeństwa i prawa, sekretarz Towarzystwa „European Association for Security” z siedzibą w Krakowie. Zainteresowania naukowe: historia, prawo, securitologia, prakseologia.

Kontakt z Autorem: za pośrednictwem Redakcji.

Wstęp

W dniu 24 lipca 1919 roku została uchwalona, przez Sejm II RP, ustawa o Policji Państwowej², otwierająca przed polskimi służbami bezpieczeństwa nowy rozdział. Zamknięty został okres tymczasowości, a rozpoczął się czas bardzo intensywnej pracy organizacyjnej na bazie stałych podstaw prawnych, zawartych w tej ustawie³.

Zgodnie z przepisami ustawy, rolę centralnego organu pełniła Komenda Główna Policji Państwowej. Cała Polska została podzielona na okręgi policyjne, które stanowiły drugą instancję władz policyjnych. Podstawową jednostką organizacyjną był powiat. W związku z tym okręgi policyjne dzieliły się na rejony z komendami powiatowymi. Natomiast na terenie gmin funkcjonowały posterunki i komisariaty.

Wraz z powstaniem Policji Państwowej przed władzami administracyjnymi (politycznymi) i policyjnymi, stanął ważny problem wyszkolenia zawodowego – jak największej liczby funkcjonariuszy do obsady jednostek wykonawczych. W tej sytuacji, przystąpiono do tworzenia modelu szkolnictwa policyjnego. Ustawa o PP wymagała, aby szkoły policyjne były prowadzone metodą wojskową (art. 32). Organizację i programy szkół miały ustalić przepisy wydane przez ministra spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem sprawiedliwości i spraw wojskowych (art. 34).

Organizacja zdecentralizowanego modelu wyszkolenia Policji Państwowej

Wśród wielu trudności obiektywnych, o znacznym wpływie na tworzenie optymalnego systemu wyszkolenia PP, należy wymienić przede wszystkim presję czasu. Po ponad stuletniej nie-

² „Dziennik Praw Państwa Polskiego”, Nr 61, poz. 363 z r. 1919 (ze zm.). Ustawa o PP została zastąpiona: *Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 marca 1928 r. o Policji Państwowej*, („Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” z 1928 r., Nr 28, poz. 257 ze zm.).

³ *Dziesięciolecie służby bezpieczeństwa w Polsce Odrodzonej*, wyd. „Gazety Administracji i Policji Państwowej” (dalej: „GAPP”) w Warszawie, pod red. E. Grabowieckiego, Warszawa 1925, s. 8.

woli aparat policyjny był organizowany od nowa. W tej sytuacji powstała pilna konieczność przygotowania w krótkim czasie licznych kadr szczebla kierowniczego i wykonawczego do tworzenia struktur policyjnych. W byłych zaborach obowiązywały różne systemy prawne i policyjne, co w istotny sposób utrudniało proces wyszkolenia i unifikacji służb policyjnych. Regulacja i porządkowanie wszystkich obszarów życia kraju, nie mogło pominąć tak ważnej kwestii, jaką była ochrona ludności oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego. Policja Państwowa została utworzona po licznych przekształceniach dotychczasowych służb policyjnych. Dodatkowo, lawinowo wzrosła przestępczość, zwłaszcza bandytyzm – na skutek demoralizacji wojną oraz licznych niepokojów społecznych⁴.

Młode państwo przeszło wiele wstrząsów organizacyjnych. Głównie na skutek wojny polsko-sowieckiej z 1920 roku, braku stabilności politycznej i pogarszającej się sytuacji gospodarczej.

To wszystko złożyło się na decyzje o zastosowaniu doraźnych rozwiązań organizacyjnych w zakresie wyszkolenia policyjnego. Kandydatów do służby w policji szkolono w ekspresowym tempie na kilkudniowych kursach zgodnie z zasadą: *jak najwięcej przeszkolić, w jak najkrótszym czasie*. Wierzano, że policjant w jednostce wykonawczej sam się udoskonali fachowo, pod okiem bezpośrednich przełożonych.

Do ogólnych determinantów wyboru optymalnej koncepcji policyjnego wyszkolenia, na tym etapie polskiej państwowości, można jeszcze dodać: przedłużającą się unifikację służb policyjnych (w latach 1919-1922), mobilizację Policji Państwowej podczas wojny w 1920 r., lokalne problemy związane z organizacją jednostek wykonawczych, wreszcie – więcej niż skromny budżet ustalony dla Policji Państwowej.

Ustawa z dnia 24 lipca 1919 r. o PP, zapowiedziała uruchomienie systemu szkół dla wyższych (oficerów) i niższych funkcjonariuszy policji, zgodnie z brzmieniem art. 32 tego aktu: *Przy każdej okręgowej komendzie istnieją szkoły dla posterunkowych i przodowników (...)*. Szkoły miały być prowadzone metodą woj-

⁴ A. Peplowski, *Policja Państwowa w systemie organów bezpieczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Szkolnictwo policyjne w latach 1918-1954*. Materiały Sympozjum Naukowego Szkoły Policji, Słupsk 1996, s. 46.

skową, zaś ich komendanci winni posiadać wojskowe wyszkolenie.

Szkoły okręgowe podlegały bezpośrednio okręgowym komendantom Policji Państwowej. Nadto okręgowe komendy były obowiązane do organizowania kursów szkoleniowych dla wywiadowców policji śledczej (art. 32 zd. 4. ustawy o PP). Kolejny przepis tego aktu prawnego zobowiązywał władzę wykonawczą do utworzenia Szkoły dla wyższych funkcjonariuszy policji. Szef resortu SW otrzymał upoważnienie do organizacji sieci szkół policyjnych i opracowania programów kształcenia (art. 34 ustawy).

W strukturze Komendy Głównej PP funkcjonował, Wydział III, który zajmował się wyszkoleniem policyjnym. Wydział ten utworzono wyłącznie do organizowania wyszkolenia zawodowego różnego szczebla, kontroli szkół policyjnych oraz komend i posterunków w zakresie oceny postępów w dotychczasowej nauce i ustalenia potrzeb dotyczących dalszego szkolenia⁵. Na czele Wydziału III stał naczelnik, podległy służbowo bezpośrednio komendantowi głównemu PP. Zadania tego Wydziału wykonywały trzy referaty: 1) korespondencyjny, 2) szkolny i 3) gospodarczy. Ponadto Wydział miał zająć się organizacją *Szkoły teoretyczno-praktycznej dla wyższych funkcjonariuszy policji*. Szkołą miał kierować jej komendant w randze podinspektora, który jednocześnie był zastępcą naczelnika Wydziału III⁶.

Zadaniem referatu korespondencyjnego było: opracowywanie regulaminów dotyczących wyszkolenia i ogólna korespondencja. W gestii działu szkoleniowego, leżały sprawy dotyczące inspekcji i kontroli raportów szkolnych, kolekcjonowanie biblioteki oraz przygotowywanie materiałów naukowych w szkołach policyjnych. Referat gospodarczy miał sprawować ogólny zarząd zasobami materiałowymi, czuwał także nad zaprowiantowaniem szkół, kontrolował wydatki na edukację oraz prowadził rachunkowość i kasę.

⁵ Komendę Główną Policji powołano do życia 14 lipca 1919 r. z przekształcenia Naczelnej Inspekcji Policji Komunalnej (Zbiory Muzeum Policji w Warszawie, Szkolenie, sygn. 1493; Rozp. MSW z 14 lipca 1919 r., Dz. Urzędowy MSW, r. 1919, nr 40, poz. 549; Rozkaz Nr 1 Komendanta Głównego Policji Komunalnej i Milicji Ludowej (Muzeum Policji...).

⁶ Szczegółowe przepisy o organizacji KGPP z dnia 11 września 1919 r. (Dz.Urz. MSW, 1919, nr 46, poz. 671).

Komendant Szkoły teoretyczno-praktycznej kierował ogólnie tą placówką, koordynował działania referatów Wydziału III (był zarazem zastępcą naczelnika Wydziału), nadzorował pracę nauczycieli, uczniów i administracji szkolnej⁷. Pierwszym naczelnikiem Wydziału III KGPP został rotmistrz Żandarmerii Wojsk Polskich Franciszek Stoch⁸, a po jego rezygnacji obowiązki szefa tego Wydziału pełnił insp. Bolesław Wróblewski⁹. Ostatnim szefem Wydziału III był insp. Kazimierz Danielkiewicz¹⁰.

Ze względu na trzy ośrodki decyzyjne, opracowanie zgodnego programu kształcenia dla szkół policyjnych napotykało na wiele trudności. Działano przy tym pod silną presją czasu, bez dysponowania konkretnymi wzorcami szkolenia oraz przy szczupłych środkach finansowych. Mimo tego, pracownicy Wydziału III, podjęli udaną próbę zorganizowania wyszkolenia policyjnego i opracowania programów kształcenia dla wszystkich szkół policyjnych. Po licznych konsultacjach z odpowiednimi komórkami wojskowymi i z ministerstwem sprawiedliwości, pod koniec 1919 roku, wypracowano zdecentralizowany model wyszkolenia policyjnego i sformułowano pierwszy program dla szkół policyjnych i jednostek wykonawczych¹¹. O modelu szkolnictwa policyjnego dyskutowano także na łamach prasy policyjnej. Na przykład Jan Szumiel w artykule *Cel i zadania szkolnictwa policyjnego w Polsce*, postulował by wpajać policjantom prawa i obowiązki. Jego zdaniem, korpusowi policyjnemu należało nadać wojskową sprzężystość i sprawność, a także przekazać mu odpowiedni zasób

⁷ „Gazeta Policji Państwowej” (dalej: „GPP”), 1920, nr 1, s.7.

⁸ Pełnił funkcję w okresie od 17 VI 1919 r. do 1 VII 1919 r., zob.: R. Li-twiński, *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne*, Lublin 2007, s. 538.

⁹ Pracował na tym stanowisku w okresie od 10 VII 1919 r. do 1920 r., *ibidem*.

¹⁰ Sprawował tę funkcję w okresie od 30 XII 1935 r. do września 1939 r., *ibidem*.

¹¹ *Organizacja i programy dla szkół policyjnych. Przepisy o organizacji szkół w Policji Państwowej, wydane na podstawie art. 34 Ustawy o policji państwowej*, „Monitor Polski”, nr 233-234, 239-240, [w:] W. Długocki i J. Adelstein, *Zbiór przepisów administracyjnych dotyczących organizacji Policji Państwowej*, Warszawa 1925, s. 77-111.

wiedzy fachowej¹². Zachęcał także do wykorzystania wzorów szkolenia policji z innych krajów (np. ze Szwajcarii).

W całym procesie kształtowania się modelu wykształcenia zawodowego korpusu PP w latach 1919-1939 wyodrębnia się dwa, zasadnicze etapy¹³:

1) etap zdecentralizowanego systemu wykształcenia PP, obejmujący lata 1919-1928 i

2) etap funkcjonowania scentralizowanego systemu wykształcenia PP, w latach 1928-1939.

Główne elementy pierwszego etapu to:

- szkoła teoretyczno-praktyczna dla wyższych funkcjonariuszy, zlokalizowana w Warszawie,
- sieć szkół okręgowych,
- sieć szkół powiatowych,
- podsystem szkolenia policjantów w jednostkach wykonawczych,
- kursy specjalistyczne, które obejmowały wykształcenia służby politycznej i służby śledczej,
- inne formy kształcenia specjalistycznego fachowców policyjnych, np. kursy z zakresu wychowania fizycznego, radiowe, narciarskie, jazdy konnej, itd.

Model ten ulegał wielokrotnie modyfikacjom i gdy wydawało się, że został ustabilizowany, zapadła decyzja centralnych władz bezpieczeństwa o potrzebie przeprowadzenia zasadniczej reformy szkolnictwa resortowego. Zgodnie z nową koncepcją, planowano uruchomienie centralnych szkół policyjnych dla szeregowych PP na terenie województw: warszawskiego, kieleckiego i lwowskiego – w Żyrardowie, Piaskach koło Sosnowca i Mostach Wielkich. Wszystkie szkoły centralne miały wyszkolić łącznie około 2000 szeregowych i 100 oficerów PP¹⁴. Główną Szkołę Policyjną w Warszawie, przemianowano na Szkołę Oficerską PP.

¹² J. Szumiel, *Cel i zadania szkolnictwa policyjnego w Polsce*, „GPP” 1920, nr 1, s. 14.

¹³ Szeroko na ten temat, zob.: S. Kozdrowski, *Wykształcenie policyjne w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2006.

¹⁴ L. Nagler, *Policja Państwowa*, [w:] P. Lot (red.), *Dwudziestolecie Polski Odrodzonej. Księga Pamiątkowa 1918-1928*, Kraków 1929, s. 322.

Założenia organizacyjne szkoły żyrardowskiej

Szkołę utworzono w 1928 roku na bazie wcześniejszej Szkoły Przodowników. Podlegała ona bezpośrednio pod Komendę Główną Policji Państwowej, a pod względem budżetowo-gospodarczym pod Komendę Wojewódzką PP w Warszawie.

Organizację i działalność tej Szkoły regulowały odnośne przepisy szkolne. Fundamentem organizacyjno-prawnym nowego systemu szkolenia były dwa akty prawne: Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 marca 1928 roku o Policji Państwowej¹⁵ oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 maja 1928 roku o organizacji szkół Policji Państwowej¹⁶. Na mocy tego ostatniego rozporządzenia zorganizowano Szkołę Oficerską PP w Warszawie oraz Szkoły dla szeregowych PP w Mostach Wielkich, Sosnowcu – Piaskach i Żyrardowie.

W szkole żyrardowskiej zajęcia odbywały się w systemie klasowo-lekcyjnym i skoszarowanym. Program edukacyjny dla uczniów został określony rozporządzeniem resortu SW z dnia 3 czerwca 1928 roku¹⁷. Był on taki sam, jak w pozostałych szkołach policyjnych, uczących słuchaczy na poziomie podstawowym. Obejmował przedmioty fachowe, wojskowe i ogólnokształcące¹⁸.

Budżet państwa przeznaczył na wyszkolenie Policji Państwowej środki pieniężne, które pokrywały¹⁹: 1) diety dla szeregowych delegowanych do szkół i na kursy; 2) wynagrodzenie wykładowców; 3) wydatki na pomoce naukowe i podręczniki, 4) uzupełnianie inwentarza w szkołach policyjnych; 5) zakup i utrzymanie mechanicznych środków lokomocji; 6) wydatki na wychowanie fizyczne; 7) wydatki na kulturę i oświatę, np. biblioteki, świetlice, ogniska, wycieczki krajoznawcze; 8) wydatki związane z nauką strzelania; 9) zakup przyrządów strzeleckich i diety dla oficerów;

¹⁵ Dz.U RP R.1928, Nr 28, poz.257.

¹⁶Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN) Zespół Komendy Głównej Policji Państwowej (dalej: KGPP), sygn. 98. RKG PP, Nr 402, k.4.

¹⁷ *Rozporządzenie MSW z 3 czerwca 1928 r. w sprawie programów dla szkół policyjnych*, „Monitor Polski”, r. 1928, nr 183 z dnia 10 VIII, poz. 389 i nr 182 z dnia 9 sierpnia 1928, poz. 395.

¹⁸ AAN, KGPP, sygn.. 98, Rozporządzenie ministra spraw wojskowych w sprawie programów przedmiotów wojskowych dla szkół policyjnych, RKG, nr 409, k.20.

¹⁹AAN, KG PP, sygn.98. RKG, Nr 434, k.66.

10) koszty szeregowych PP delegowanych do miejscowości w których były strzelnice; 11) Koszty przeprowadzenia badań rentgenowskich delegowanych na szkolenie²⁰.

Etat szkoły żyradowskiej obejmował 250 uczniów i 17 członków kadry dydaktyczno-wychowawczej (Tabela 1).

Tabela 1. Etat Szkoły żyradowskiej

Funkcja	Stopień	Liczba etatów
Komendant Szkoły	Nadkomisarz	1
Zastępca komendanta Szkoły	Komisarz	1
Dowódcy kompanii	Komisarz	1
Wykładowcy	Podkomisarz Aspiranci	1 10
Kierownik sportu	Aspirant	1
Kancelaria	St. Przodownicy	2

Źródło: AAN, KGPP, sygn. 98, RKG, nr 402, k.5.

Kadra Szkoły nie była zbyt liczna. Przywiązywano dużą wagę do wychowania fizycznego, skoro wydzielono stanowisko kierownika sportu.

Istotnym elementem działalności organizacyjnej każdej szkoły jest właściwy dobór kandydatów do szkolenia. Od stosowania właściwych kryteriów kwalifikacyjnych, zależą efekty kształcenia. Aby dostać się do jakiegokolwiek instytucji państwowej, kandydat musi spełnić warunki rekrutacyjne.

Kryteria przyjęcia w szeregi PP określało, wspomniane, Rozporządzenie Prezydenta PP z 6 marca 1928r. o PP (które zastąpiło ustawę o PP z 24 VII 1919 r.)²¹. Zgodnie z treścią art. 35 kandydaci na szeregowych Policji Państwowej musieli spełniać łącznie warunki następujące: 1) obywatelstwo polskie, 2) nieskazitelna przeszłość, 3) wiek 21-35 lat, 4) odpowiednie uzdolnienia fizyczne i umysłowe, 5) zdolność do działań prawnych, 6) biegła znajomość języka polskiego w słowie i piśmie, 7) wykształcenie ogólne, w zakresie co najmniej 4 klas szkoły podstawowej.

Nieco inaczej sformułowano kryteria naboru kandydatów do szkół policyjnych. Tutaj każdy kandydat do szkoły, musiał speł-

²⁰ Ibidem. RKG, Nr 527, k. 248.

²¹ „Na Posterunku” 1928, nr 15, s. 237-238.

niać łącznie następujące warunki: 1) nie ukończony 35 rok życia, 2) znajomość języka ojczystego w piśmie i słowie, 3) odbyta służba wojskowa, 4) stan kawalerski lub mała rodzina, 5) wykształcenie odpowiadające poziomowi 4 klas szkoły powszechnej²². Oprócz tego, obowiązywały go także warunki określone dla kandydatów do PP. O tym czy powyższe kryteria naboru do szkoły zostały spełnione, decydowała komisja kwalifikacyjna, utworzona przy komendach wojewódzkich PP i Komendzie PP m.st. Warszawy.

Szkoła dla szeregowych PP w Żyrardowie istniała w latach 1928-1931. Etap organizacyjny Szkoły dobiegł końca na początku czerwca 1928 roku, a oficjalne otwarcie nastąpiło bardzo uroczyście dnia 8 czerwca 1928 roku z udziałem komendanta głównego PP płk J. Jagrym-Maleszewskiego, komendanta wojewódzkiego PP insp. T. Tomanowskiego²³. Komendant główny PP, w dniu 26 maja 1928 r., imiennym rozkazem, powołał Kadre dydaktyczno-wychowawczą (Tabela 2) w żyrardowskiej szkole²⁴. Ostatecznie kadra szkoły żyrardowskiej była o dwie osoby mniejsza niż zakładany etat.

Tabela 2. Kadra Szkoły żyrardowskiej

Komendant Szkoły	kom. Eugeniusz Madejczyk
Z-ca Komendanta Szkoły	podkom. Witold Jackiewicz
Komendanci Kompanii	asp. Waclaw Okoński asp. Ludwik Mankiewicz asp. Bolesław Grabowski asp. Franciszek Orłowski
Wykładowcy:	podkom. Bolesław Buyko asp. Kazimierz Grabowski asp. Jan Mazanek asp. Stanisław Salecki st. przod. Włodzimierz Mazurek st. przod. Roman Aftowicz st. przod. Gustaw Rudzki st. przod. Kazimierz Cywiński
Kancelaria Szkolna:	st. przod. Jan Walesiński

Źródło: „Na Posterunku” 1928, nr 25, s.397.

²² AAN, KG PP, sygn.98, RKG, Nr 514, k.225.

²³ AAN, KGPP, sygn. 86. K. 4-5.

²⁴ AAN, KGPP, sygn. 98, RKG, Nr 404, k.8.

Szkoła policyjna w Żyrardowie funkcjonowała w systemie policyjnej oświaty tylko przez trzy lata. Formalnym zakończeniem jej działalności była decyzja, zawarta w rozporządzeniu szefa resortu SW z 16 października 1931 r., w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia MSW z 24 października 1931 r. o organizacji szkół PP²⁵.

Żyrardowska szkoła spełniła dobrze wyznaczoną jej rolę edukacyjno-wychowawczą w systemie szkół policyjnych. Dla KGPP była też rodzajem poligonu doświadczalnego, ponieważ wszystkie modyfikacje systemu wykszolenia PP, wprowadzone po 1928 roku, testowano właśnie w tej Szkole. Szkoła miała istotne znaczenie dla resortu SW nawet po jej zamknięciu. Jej mury i wyposażenie, od 1932 roku, służyły innej formacji policyjnej – Rezerwie PP²⁶.

Działalność dydaktyczno-wychowawcza

Na pierwszy zreformowany kurs szeregowych powołano imiennie 240 szeregowych. Podzielono ich na 4 kompanie, z czego dwie były skoszarowane w starej szkole, a dwie w budynku, ofiarowanym przez Towarzystwo Zakładów Żyrardowskich, przy ul. Sokulskiej²⁷.

Warunki lokalowe Szkoły były dość dobre. W skład obszaru szkolnego wchodziły budynki z salami wykładowymi, jadalnia, świetlica, biblioteka oraz plac apelowy i boisko na którym przeprowadzano imprezy sportowe i ćwiczenia gimnastyczne. Ponadto Zarząd Towarzystwa Zakładów Żyrardowskich, przekazał do dyspozycji Szkoły, zupełnie bezinteresownie, budynek tzw. gołębnik. Nowy ośrodek szkolenia zaopatrzono w odpowiednie szyldy²⁸.

Formalne zakończenie I zreformowanego kursu szeregowych nastąpiło 12 listopada 1928 roku, ale faktycznie ukończono go

²⁵ AAN, KGPP, sygn. 98, k. 308.

²⁶ Ibidem. RKG, Nr 571, k.380.

²⁷ „Na Posterunku” 1928, nr 25, s.397.

²⁸ Na pieczęcie szkolnej i szyldach widniał napis: „Komenda Główna Policji Państwowej, Szkoła Szeregowych w Żyrardowie”. (AAN, KGPP, sygn. 98, RKG, Nr 402, k.5.)

trzy dni później.²⁹ W godzinach rannych zarządzono zbiórkę na placu apelowym Szkoły, gdzie zastępca komendanta Szkoły podkom. Witold Jackiewicz zdał raport szkolny komendantowi Szkoły kom. Eugeniuszowi Madejczykowi. Po czym kadra Szkoły wraz z absolwentami, przemarszowała krokiem defiladowym przez miasto do kościoła Farnego na nabożeństwo, odprowadzane przez ks. Milewskiego. Po mszy, również krokiem defiladowym, powrócono do Szkoły. Na placu apelowym odbyła się ponowna zbiórka pododdziałów i kadry w obecności komendanta głównego PP i szefa sekretariatu Komendanta Głównego PP insp. Leona Naglera. Komendant szkoły złożył raport komendantowi głównemu PP informując go o wynikach I kursu zwykłego. Na powołanych 240 uczniów, kurs ukończyło 233. Z czego: 33 uzyskało ocenę bdb, 142 – ocenę dobrą i 58 – dostateczną³⁰. Następnie komendant wygłosił krótkie przemówienie, a później rozdał absolwentom świadectwa szkolne oraz nagrody rzeczowe w postaci wiecznych piór, przyborów do golenia, kostiumów i pantofli gimnastycznych. Nagradzani byli ci frekwentanci, którzy wyróżnili się znakomitymi wynikami w nauce oraz ci którzy zwyciężali w imprezach sportowych. Na koniec apelu wiwatowano na część Prezydenta i Marszałka Piłsudskiego³¹.

Kurs I trwał 5 miesięcy. System scentralizowanych szkół wypadł pomyślnie. Taka ocena w praktyce utorowała drogę kolejnym kursom, aż do roku 1931. Organizacja pozostałych kursów, ich przebieg i zakończenie było podobne (Tabela 3).

W tabeli zamieszczono różne wartości liczbowe, dotyczące liczby uczniów kursów I, II, III i IV, Liczby zawarte w nawiasach są zgodne z treścią odnośnych rozkazów komendanta głównego PP o powołaniu na dany kurs. Na przykład na kursie I, liczba 240 oznacza, że na ten kurs zostało imiennie powołanych tylu szeregowych, zaś – 233 ukończyło ten kurs z wynikiem pozytywnym, przy czym – nikt nie otrzymał oceny niedostatecznej. Źródła nic nie mówią o losie 7 słuchaczy kursu. Można przyjąć tezę, że delegowani nie stawili się do Szkoły z nieokreślonych powodów, bądź wyniki badań lekarskich ich zdyskwalifikowały. Takie ba-

²⁹ „GA i PP” 1928, nr 12, s. 1112.

³⁰ Ibidem.

³¹ „Na Posterunku” 1928, nr 49, s. 789-790.

dania zarządzano na 4-5 dni przed otwarciem kursu, o czym informuje pismo z KGPP do KW PP z 25 maja 1928 roku, określające: skład osobowy słuchaczy i datę przeprowadzenia badań lekarskich kandydatów do szkolenia, a także, co należy zabrać ze sobą do Szkoły³².

Tabela 3. Wykaz kursów szkoleniowych w Szkole dla szeregowych w Żyrardowie (1928-1931)

Nr kursu	Czas trwania kursów	Liczba uczniów na kursie	Oceny egzaminacyjne			
			b.dobry	dobry	dostateczny	niedost.
I	8 VI – 12 XI 1928 r.	(240), 233	33	142	58	0
II	(30 XI) 1 XII 1928 – 18 V 1929 r.	(225) 222	19	79	104	0
III	(4 VII) 5 VII – XII 1929 r.	(225), 222	b. danych	b. danych	b. danych	b. danych
IV	20 V – 18 X 1930	(231), 225	17	90	117	1
V	8 XI 1930 – 31 III 1931 r.	230	b. danych	b. danych	b. danych	b. danych
VI	28 IV – IX lub X 1931 r.	230	b. danych	b. danych	b. danych	b. danych
Kurs instruktorów powiatowych	10 III – 10 V 1930 r.	250	b. danych	b. danych	b. danych	b. danych

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: AAN, KG PP, sygn. 98, k. 4, RKG, Nr 402; Ibidem. k. 46, RKG Nr 423; Ibidem. k. 97, RKG Nr 443; Ibidem. k. 159, RKG, Nr 473; Ibidem. k. 172, RKG, Nr 481; Ibidem. k. 176, RKG, Nr 483; Ibidem. sygn. 320, k. 145-146; Ibidem. sygn. 98, k. 223, RKG, Nr 513; Ibidem. k. 244, RKG, Nr 526; Ibidem. k. 270-271, RKG, Nr 522, „GA i PP” 1928, nr 12, s. 1112; Ibidem. R. 1929, Nr 15, s. 549; „Na Posterunku” 1928, nr 48, s. 672; „GA i PP” 1930, nr 11, s. 407-408; Ibidem. R. 1930, nr 7, s. 260; Ibidem. R. 1930, nr 12, s. 447; Ibidem. R. 1930, nr 22, s. 817; Ibidem. R. 1930, nr 21, s. 780; Ibidem. R. 1930, Nr 21, s. 23; Ibidem. R. 1931, nr 10, s. 381-382; Ibidem. R. 1931, nr 6, s. 222.

³² AAN, KGPP, sygn. 98.

W badanych dokumentach archiwalnych występowały pewne braki. I tak przy kursach II i III zamieszczono w Tabeli 3 dwie daty rozpoczęcia kursu, ponieważ takie rozbieżne daty znaleziono. Jako termin zakończenia kursów III i IV wskazano jedynie miesiąc. Brak było również informacji o ocenach końcowych absolwentów kursów III, V, VI i kursów dla instruktorów powiatowych.

Dane liczbowe, zawarte w Tabeli 3, wskazują, że w żyrardowskiej szkole kursy szkoleniowe realizowano cyklicznie. W ciągu trzech lat przeprowadzono w niej sześć kursów zwykłych, które ukończyło łącznie 1282 szeregowych PP. Ponadto, na odrębnym kursie wyszkolono 250 instruktorów powiatowych, którzy stanowili istotną pomoc komendantom powiatowym PP w organizacji i kontroli szkoleń na posterunkach. Najmniej licznym był ostatni (VI) kurs zwykły, który przeprowadzono w 1931 roku³³.

Ten ostatni VI kurs zwykły, rozpoczął się w Szkole dla szeregowych w Żyrardowie 28 kwietnia 1931 roku. Na kurs zostało powołanych imiennie 170 szeregowych, którzy wstąpili do służby w roku 1928 i 1929. Podstawą ich powołania było rozporządzenie MSW o wyszkoleniu zawodowym oficerów PP oraz zasadach doszkalanania szeregowych PP³⁴. Kurs ten przeprowadzono na podstawie nowego rozporządzenia MSW z dnia 24 kwietnia 1931 roku o organizacji szkół PP³⁵, które weszło w życie z datą wcześniejszą od rozpoczęcia VI kursu w tej szkole³⁶.

Zwiększono etat personelu naukowo-administracyjnego w Szkole dla szeregowych na: 1-podinspektora, 6-nadkomisarzy, 20-komisarzy, 4-podkomisarzy, 33-aspirantów, 10-st. przodowników³⁷. Szkoła kolejny raz zmieniła szyld³⁸. Kurs ten trwał

³³AAN, KG PP, sygn.320 – Wykaz słuchaczy VI kursu, rozpoczętego 28 1931r., k.364-365.

³⁴ „Na Posterunku” 1931, nr 17, s. 16 i 17.

³⁵ Zbiory Muzeum Policji w Warszawie, Wyszkozenie, sygn. 1493, k.19.

³⁶ Nowe rozporządzenie ustaliło 3 typy szkół policyjnych o charakterze stałym: a) „Szkola dla Oficerów w Warszawie”, b) „Śledcza Szkoła Fachowa dla Szeregowych” i c) „Normalna Szkoła Fachowa dla Szeregowych” (w Sosnowcu-Piaskach i w Żyrardowie).

³⁷ *Ibidem*, §11. Stan ten zmieniono kolejny raz 3 XII 1931 r. Odtąd fachowe szkoły dla szeregowych posiadały etaty: 1-podisp., 5-nadkom., 16-kom., 25-aspirantów i 8-st. przodowników (*Ibidem*, RKG, Nr 550).

³⁸ Odtąd Szkoła policyjna w Żyrardowie nosiła nazwę: „Komenda Główna Policji Państwowej” „Normalna Szkoła Fachowa dla Szeregowych w Żyrardowie.”

5 miesięcy, ale mimo nowego rozporządzenia nie zmieniono na nim programu kształcenia. Nowy program nauczania obowiązywał dopiero od 27 listopada 1931 roku, po wejściu w życie rozporządzenia MSW w sprawie programów dla szkół policyjnych³⁹.

Uczniowie byli ubrani w mundury policyjne na wykładach, w czasie defilad, a także gdy maszerowali na nabożeństwo do kościoła Farnego. Kierownictwo Szkoły na imprezy, organizowane przez władze miasta, również przywdziewało mundury. Zasadniczym uniformem był mundur szyty z sukna granatowego z odznakami i dystynkcjami policyjnymi, wykonanymi z sukna koloru niebieskiego (odcień raczej chabrowy). Nakrycia, galony i guziki w mundurze były białe, metalowe, ewentualnie srebrne, Uczniowie odróżniali się od zwykłych policjantów czerwonymi wypustkami, wystającymi zza kołnierzy kurtek lub płaszcza⁴⁰.

Porządek dnia w Szkole w Żyrardowie był prawdopodobnie zbieżny z organizacją czasu w innych szkołach policyjnych. Np. w Szkole w Mostach Wielkich dzień szkolny rozpoczynał się pobudką o godz. 5⁰⁰. Następnie w godzinach 5³⁰-6⁰⁰ spożywano śniadanie, a zajęcia lekcyjne zaczynały się już od godziny 6³⁰ i trwały do 13⁰⁰. Podczas zajęć programowych na jednej z przerw uczniowie posilali się drugim śniadaniem. Apel poranny miał miejsce między godziną 6⁰⁰-6¹⁵. Zajęcia szkolne realizowano przez sześć dni w tygodniu, tj. od poniedziałku do soboty włącznie. W niedzielę na godzinę 7⁰⁰, udawano się w zwartym szyku na mszę świętą. Argumentem przemawiającym za przyjęciem tezy o zbliżonym porządku dnia w życiu wszystkich szkół policyjnych był fakt, że Komenda Główna PP, stwarzając nowy system szkolnictwa i podporządkowując placówki szkolne bezpośrednio sobie, zmierzała do tego, aby wszystkie szkoły dla szeregowych PP miały tożsame przepisy organizacyjne. Takim przepisem był Tymczasowy regulamin szkół policyjnych z 1931 roku (w źródłach nie znaleziono zapisów o odrębnym porządku dnia w szkole żyrdowskiej).

Nauka w szkole dla szeregowych PP trwała 5 miesięcy, a jej program przewidywał łącznie 784 godziny na nauczanie poszczególnych przedmiotów (Tabela 4).

³⁹ AAN, KGPP, sygn. 98, RKG, nr 550 z 3 XII 1931 r., k. 308.

⁴⁰ AAN, KGPP, sygn. 89, RKG, Nr 390, k. 201.

Tabela 4. Ramowy program kształcenia szeregowych w szkołach – z 1928 r.

Lp	Nazwa przedmiotu	Liczba godzin lekcyjnych
A. PRZEDMIOTY POLICYJNE		
1	Prawo karne i procedura karna	120
2	Prawo państwowe i administracyjne	120
3	Instrukcja służbowa	40
4	Służba śledcza	60
5	Biurowość	20
6	Higiena, medycyna sądowa i ratownictwo	40
7	Stowarzyszenia	40
8	Nauka o broni i wyszkolenie strzeleckie	40
9	Terenoznawstwo	40
10	Stosunek do ludności i zasady zachowania się w służbie i poza służbą	20
11	Musztra i ćwiczenia sprawności fizycznej	40
12	Nauka o Polsce	40
B. PRZEDMIOTY WOJSKOWE		
1	Organizacja armii polskiej	3
2	Mobilizacja	3
3	Służba żandarmerii	4
4	Walka przeciwgazowa	3
5	Lotnictwo	2
6	Walka przeciwlotnicza	4
7	Walki uliczne	4
8	Służba etapowa	8
9	Umocnienia polowe	4
10	Łączność	5
11	Służba wywiadowcza	3
12	Transport i zaopatrzenie	1

Źródło: Rozporządzenie MSW 3 VI 1928 r. w sprawie programów szkół policyjnych („Monitor Polski”, nr 183 z 10 VIII 1928 r., poz. 398) i rozporządzenie z 3 VI 1928 r. dot. przedmiotów wojskowych dla szkół policyjnych („Monitor Polski”, nr 182 z 9 VIII 1928, poz. 395), a także RKG, Nr 409 (Zbiory Muzeum Policji w Warszawie ...).

Kadra szkoły żyrardowskiej ambitnie realizowała program nauczania na każdym kursie. Nawiązując do tego programu (jednolitego dla wszystkich szkół podoficerskich PP), warto podkreślić, że w jego części praktycznej każdy uczeń w ciągu kursu wykonywał m.in.: profil terenoznawstwa w rzucie pionowym, po-

większenie mapy, wykreślenie grzbietu z map kreskowych, szkice w terenie, tablicę schematyczną stronnictw politycznych w Polsce. Z zakresu służby śledczej były to prace następujące: plan w rzucie krzyżowym, szkic sytuacyjny, szkic śladów krwi systemem siatkowym, zabezpieczenie śladów stóp (odlew), śladów rąk na karcie daktyloskopijnej, zabezpieczenie śladów linii papilarnych na folii, opis portretu pamięciowego oraz cały dział praktyczny z: instrukcji służbowej, postępowania karne go i przedmiotów wojskowych⁴¹. Obok tych przedmiotów, powodzeniem cieszyły się zajęcia z wychowania fizycznego.

Wykładowcy wzbogacali bazę dydaktyczną, wydając skrypty, np.: Stowarzyszenia polityczne napisany przez podkom. Bolesława Boyko, *Obrona przeciwgazowa* – autorstwa asp. Gustawa Rudzkiego, *Przepisy administracyjne* – współautorów: asp. Jana Mazanka i asp. Kazimierza Grabowskiego⁴².

Kierownictwo szkolne dbało o swoich uczniów i starało się wypełnić im w sposób atrakcyjny czas wolny, proponując zajęcia alternatywne jak zawody sportowe, wyjazdy krajoznawcze, a szeregowym umożliwiano uzyskanie prawa jazdy na samochód. Wszystkie te formy spędzenia czasu miały walor edukacyjny a zarazem wychowawczy⁴³.

Duży wpływ na podniesienie poziomu wiedzy ogólnej i fachowej dawała możliwość korzystania przez słuchaczy z księgozbioru szkolnej biblioteki, która mieściła się na terenie Szkoły. Została uruchomiona w 1929 roku i była jedną z pięciu bibliotek w ponad 20 tysięcznym mieście. Jej zasoby zawierały około 1114 woluminów. Z usług tej placówki, jak podają źródła, korzystali głównie funkcjonariusze, którzy mogli zapoznać się z literaturą w czytelni, bądź wypożyczyć odpłatnie daną pozycję. Biblioteka była czynna przez sześć dni w tygodniu po 12 godzin. Roczna liczba wypożyczeń sięgała 2875, przy 273 czytelnikach. Budżet biblioteki, w 1929 roku, wynosił 650 złotych i 90 groszy⁴⁴.

Nie tylko samą nauką żyli uczniowie żyrardowskiej szkoły. Niezwykłym powodzeniem wśród nich cieszyły się zajęcia z wy-

⁴¹ „Na Posterunku” 1929, nr 29, s. 356-357.

⁴² Ibidem, s. 357.

⁴³ „GAiPP” 1930, nr 19, s. 712.

⁴⁴ M.B. Godecki, *Biblioteka oświatowa w Polsce. Spis na dzień 1.1.1930*, Warszawa 1932, s. 8.

chowania fizycznego, które często przenosiły się na czas pozalekcyjny, m.in. jako zawody międzykompanijne. Uprawiano różne dyscypliny lekkoatletyczne, m.in.: bieg na 100 i 800 m. skok w dal, skok wzwyż, rzut dyskiem, pchnięcie kulą. Personel Szkoły kierował się zasadą, że każdy policjant powinien odznaczać się dobrą sprawnością fizyczną. Stąd ogromna rola sportu w historii tej Szkoły, jak i samego miasta Żyrardowa⁴⁵.

Po codziennych siedmiu a nawet ośmiu godzinach wykładów, uczniowie mieli być przygotowani do repetycji z 14 przedmiotów. Aby ich zachęcić do treningów lekkoatletycznych, gier sportowych, marszów, wykładowcy używali argumentu: *odpoczynek w pracy fizycznej – po wysiłku w pracy umysłowej, wyczerpującej*⁴⁶.

W szkole żyrardowskiej były także inne formy rekreacji. Istotną rolę odgrywały święta, np. w dniu 19 marca uroczystie obchodzono imieniny Marszałka Józefa Piłsudskiego. Święta były połączone z defiladą i śpiewem w Domu Ludowym. Występowała orkiestra policyjna, która specjalnie przyjeżdżała z Warszawy⁴⁷.

Zakończenie

Szkoła policyjna w Żyrardowie, działając w nowych warunkach organizacyjnych, dobrze wpisała się swymi dokonaniem w scentralizowany system wyszkolenia Policji Państwowej. Wyszkolono 1282 policjantów i 250 instruktorów powiatowych. Cały scentralizowany system wyszkolenia policyjnego PP do roku 1931 zdołał przeszkolić łącznie 3340 szeregowych⁴⁸. Liczba absolwentów szkoły żyrardowskiej, stanowiła 38,38% ogólnej liczby absolwentów kursów podstawowych ze wszystkich szkół centralnych. Ten wynik dobrze świadczy o sprawności organizacyjnej Szkoły i zaangażowaniu jej kadry wykładowo-dowódczej.

⁴⁵ „Na Posterunku” 1930, nr 36, s. 712-713.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ „Na Posterunku” 1931, nr 14, s. 277.

⁴⁸ „Na Posterunku” 1931, nr 20, s. 382.

Uczniowie tej Szkoły osiągnęli znaczące sukcesy sportowe w rywalizacji wewnątrzszkolnej i międzyszkolnej. Krzewili zainteresowanie sportem wśród mieszkańców Żyrardowa.

Początki szkolnictwa policyjnego były bardzo trudne z powodu licznych przyczyn natury obiektywnej. Zdołano jednak wypracować i wdrożyć do praktyki zdecentralizowany model wyszkolenia policyjnego (lata 1919-1928) i na tej bazie stworzyć nowoczesny, scentralizowany model tego szkolenia (1928-1939), który ciągle doskonalono. W efekcie podniesiono na wysoki poziom edukację policyjną w szkołach i jednostkach wykonawczych PP.

Na podstawie analizy materiałów źródłowych, należy przyznać, że zwierzchnie władze policyjne, w ciągu całego okresu istnienia II Rzeczypospolitej, krytycznie oceniały efekty kształcenia i wychowania policyjnego. Dawano temu wyraz na licznych odprawach, zjazdach i naradach służbowych, organizowanych na szczeblu centralnym, wojewódzkim i powiatowym. Jednak z perspektywy minionego czasu, wyraźnie widać, że nie zawsze taka totalna krytyka była uzasadniona. Wydaje się, że w ten sposób przełożeni starali się skłonić podwładnych do jeszcze większego wysiłku intelektualnego. Wielka szkoda, że dalsze prace nad osiągnięciem optymalnego kształtu policyjnego modelu szkolnictwa zostały przerwane przez wybuch II wojny światowej.

Bibliografia

1. Godecki M.B., *Biblioteka oświatowa w Polsce. Spis na dzień 1.1.1930*, Warszawa 1932.
2. Długocki W., Adelstein J., *Zbiór przepisów administracyjnych dotyczących organizacji Policji Państwowej*, Warszawa 1925.
3. *Dziesięciolecie służby bezpieczeństwa w Polsce Odrodzonej*, wyd. „Gazety Administracji i Policji Państwowej” w Warszawie, E. Grabowiecki (red.), Warszawa 1925.
4. „Gazeta Policji Państwowej”, 1920, nr 1, 1930, nr 19.
5. Kozdrowski S., *Wyszkolenie policyjne w II Rzeczypospolitej*, Kraków 2006.
6. Litwiński R., *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej. Służba i życie prywatne*, Lublin 2007.
7. „Na Posterunku” 1928, nr 15, 25, 48, 1929, nr 29, 1930, nr 36, 1931, nr 20.
8. Nagler L., *Policja Państwowa*, [w:] P. Lot (red.), *Dwudziestolecie Polski Odrodzonej. Księga Pamiątkowa 1918-1928*, Kraków 1929.

9. Pepłoński A., *Policja Państwowa w systemie organów bezpieczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Szkolnictwo policyjne w latach 1918-1954. Materiały Sympozjum Naukowego Szkoły Policji*, Słupsk 1996.
10. *Rozporządzenie MSW z 3 czerwca 1928 r. w sprawie programów dla szkół policyjnych*, „Monitor Polski”, r. 1928, nr 183 z dnia 10 VIII, poz. 389 i nr 182 z dnia 9 sierpnia 1928, poz. 395.
11. *Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 17 marca 1922 r. w przedmiocie organizacji Policji Województwa Śląskiego* („Dziennik Ustaw Sejmu Śląskiego”, Nr 1, poz. 4).